

IN MEMORIAM Ds. CREUTZBERG

door

Prof. Dr. S. Berkelbach v. d. Sprenkel

HET stemt mij dankbaar, dat de redactie mij vroeg, iets te schrijven over den predikant van de Duinoord-kerk. Veertig jaar lang was hij mijn trouwe vriend en als 't ware mijn oudere broeder.

Ds. H. W. Creutzberg heeft voor onze kerk en daardoor voor ons land, meer beteekend dan in dit kort bestek kan worden gezegd; de groote ledige plaats, die hij achterlaat, toont het. In verschillende opzichten heeft hij invloed geoefend, door zijn eigenaardige welsprekendheid, door zijn Bijbeluitleg, door zijn organisatie-talent, door zijn sociale bemoeiingen en als liturg, maar vooral door zijn herderlijk werk. Hij kon inderdaad met iedereen omgaan, slechts met dominees had hij soms moeite; en de manier, waarop hij met menschen omging, was zoo, dat de menschen zijn woord niet meer vergaten. Laat mij met een paar trekken U de ontwikkeling van zijn bijzonder talent, vooral van zijn pastoraal charisma mogen teekenen.

Uit een oud predikantengeslacht van Duitsche origine gesproten, had hij in zijn ouderlijk huis al eenige scholing gekregen. Vader Creutzberg, gehuwd met een vriendelijke, stille, echt Nederlandsche vrouw, was een groot catecheet in Arnhem, waar hij een menschenleeftijd stond. Maar zijn zonen, ook zijn oudsten, zond hij buitenshuis. Toch gaf de vader aan zijn zonen zijn geestelijke erfdeel mede: een zekere vormelijkheid, die de echtheid niet te kort deed, een zekere hardheid van leven, maar vooral een diepe eerbied voor den Bijbel.

Hoe trof het mij, als jong student bij den vergrijsden pastor aan huis komende, dat deze zijn leven lang gewend bleek te zijn des morgens vroeg een groot Schriftgedeelte in den grondtekst te lezen. Dat èn zijn wonderlijk ernstig gebed in den familiekring bleven mij bij.

De zonen, ook de oudste, liepen niet in Arnhem het gymnasium af, maar elders. Toch werd een van de Arnheemsche predikanten de vriend en leidsman van den theol. stud. H. W. Creutzberg. In de kracht van zijn leven kwam A. S. Talma daar. De invloed van J. J. P. Valeton, den Utrechtschen hoogleeraar moge vormend op Creutzberg hebben ingewerkt, Talma werkte bezielend. De eerste moge hem voor zijn leven die diepe liefde voor het Oude Testament hebben meegegeven; de tweede gaf hem kijk op sociale verhoudingen van uit de kerk. Dat lectuur van Maurice en Kingsley, van Ruskin en Carlyle daarbij kwamen, stelde Talma niet in de schaduw. De vriendschap van den ouderen Talma en den jongeren Creutzberg was wederzijdsch.

Bij den sprong van de academie naar de praktijk gaf de oude vader Barbas uit Haarlem hem de hand. Deze patriarchale èn praktische predikant had door de bewondering van zijn eigen zoon voor den ouderen student, voorzitter van diens studentengezelschap, terstond bemerkt, dat hier een jongman in zijn gezichtsveld gekomen was, waar wat in zat. En met de episcopale vaardigheid, die hem eigen was,

bezorgde hij Creutzberg het beroep in Wijk aan Zee en Duin, een voorpost in het vrijzinnige Noord-Holland.

In 1900 trok Creutzberg als vrijgezel in de groote pastorie, door Peaux voor zijn talrijk gezin uitgebouwd. De tijd van het klassieke modernisme was in dit deel van Kennemerland voorbij: de invloed van Domela Nieuwenhuis voer over de jonge Beverwijksche tuinders. Maar aan de zee kant was het dorp heel anders; daar huisden de epigonen der visschers, die 's zomers van badgasten leefden en 's winters op crediet. Voor Creutzberg kwam hier eerst het nieuwe van de praktijk, waar hij zich met een voor dit milieu ongekend enthousiasme instortte (en Creutzberg was hartstochtelijk); daarna ook het nieuwe van het huwelijk. Een van de dochters van Mr. del Court van Krimpen, een groot-grondbezitter, wiens terreinen vlak bij de pastorie begonnen, werd zijn vrouw. Wanneer het de moeite waard is over H. W. Creutzbergs plaats in onze kerk te schrijven, is het zeker ook noodig over de betekenis van Mevr. Creutzberg voor de kerk iets te vertellen.

De Kennemerlandsche aristocraten van Haarlem tot ver Noordwaarts vormden een clan, waarin deze jonge Geldersche dominee's zoon geen vreemde zou blijven, maar een invloedrijk deelgenoot werd. Dat sprak allermintst vanzelf: aan zijn vrouw heeft Creutzberg dit te danken. Samen beseften zij, wat het inhield om dagelijks den naam van Christus te dragen en niettemin ten volle deelgenoot van hun milieu te zijn. Dat zij daarin slaagden, was een zaak van veel moeite en van veel gebed.

Nog denk ik met verwondering aan mijn eerste verblijf in hun huis. Hoe kon het, dat een dominee tegelijk voldoende savoir-vivre had om in dien Kennemerlandschen kring te verkeer en tevens van de gistende, roode tuindersbevolking de werkelijke vriend was en bij de mystieke Wijk aan Zeesche stroopers als kind in huis kwam; hoe kon het, dat dit wàar en echt was? Daarover als vierde jaars theoloog nadenkende, kreeg ik van mijn ouderen broeder mijn eerste lessen in de praktische theologie; het bleek toch maar te kunnen! Als hij preekte, preekte hij waarlijk voor die allen tegelijk; die onbegrensd heterogene menschen boeide hij allen. Dat kon alleen omdat hij den Bijbel door zijn visioenaire manier van vertellen, en niet meer dan vertellen, opnieuw bekend maakte. Daar was Valeton in en Creutzberg Sr., maar ook het machtige realisme van Talma en de stille biddende manier van zijn moeder. Maar dit was het niet alleen. Het kon doordat deze man zich in elke ontmoeting met wien ook, heelemaal gaf, met jongensachtige onbevangenheid zonder eenige fraze, met intense belangstelling en met groote zakelijkheid en vooral met een werkelijke liefde voor den enkeling. Het bracht den geraffineerde evengoed als den verbitterde, den achterdochtige evenzeer als den opgewondene tot een zekere verbluftheid: hoe kon iemand zoo plotseling, zoo echt, zoo bereid (ja, met beurs en al, want Creutzberg's geld kleefde niet), zoo openhartig van je houden? Nog loopen er legendarische verhalen door die streek over dezen jongen dominee.

En dit alles gebeurde met een heiligen ernst, met een hartstochtelijk bekeeringsverlangen, met een openhartige verontwaardiging en bewondering, zonder persoonlijke voorkeur. Niemand kon daartegen op. Wien hij ging bezoeken, overreedde hij, en de menschen waren er dan nog blij om ook. Tegenover de pastorie ligt thans de Creutzberglaan. Jarenlang hadden de aanwonenden gekeven, wie het pad harken zou: hij trok er op uit, overreedde hen allen, de weg werd gehard en kreeg zijn naam. Is dat predikantswerk? Talma zou gezegd hebben: zeker. Over de tuinderij hadden de woekeraars hun net gespannen. Creutzberg richtte een Raiffeisenbank

denheid heeft dat kapitaal van tegenslag opgebracht. Hoewel alles onmogelijk duur was, hield men hardnekkig vol, dat het kerkewerk hecht en sterk, schoon en goed moest zijn; het was immers aanbidding.

Bij Creutzberg groeiden de oude gedachten van IJmuiden breed en groot uit. Een kring van oude vrienden en nieuwe geestverwanten maakten de Duinoordkerk tot hun liturgische school. Het overkwam Creutzberg en (zoo was hij) — hij liet groeien, wat God gaf; als een kweker beschutte en leidde hij de loten van de plant, waar hij met dankbare verbazing en liefde over waakte. Nu smolt alles samen, wat hij op reis hierheen had meegekregen. Hier kwam aan het licht wat in IJmuiden voldragen was.

Hier kwamen de oude vrienden uit den studententijd en de jongeren met hun ontvankelijkheid en namen hun indrukken mede het land in. Hier bleek, wat de jarenlange oefening in het herderlijk gesprek voor de breede mogelijkheden van een stad als den Haag waard was. Hier werd dat al maar vertellen uit den Bijbel, twintig jaar in Noord-Holland beoefend, tot een verrassing voor velen, die meenden alles in de wereld wel meegemaakt te hebben.

Maar wat een taak! Tweemaal, soms driemaal per week, twintig jaren lang, altijd op dezelfde plaats te spreken voor de zelfde, veelszins verwende menschen. Elken dag weer geroepen en gezocht te worden in de moeilijkste verhoudingen om daar het Woord van God, het verlossende, te spreken en dat zoo te doen, dat men het verstond. Tientallen jaren lang de jeugd te vinden, te vormen en te behouden, de jeugd van tusschen de twee oorlogen. En de zorgen, de hopeloos moeilijke taak van een dure kerk zonder goederen te dragen en al maar nieuwe plannen aan te durven.

Toen de eerste, zwaarste vijf jaren van innerlijke eenzaamheid en uiterlijke overwinning doorstreden waren, werd Creutzberg oud; vijftig jaren! Maar in dien tijd kwam een tweede jonge vrouw hem een nieuw huislijk leven, een nieuwe verzorging, een nieuwe dagelijksche vreugde bereiden. En meer dan tien jaren volgden, die zonder haar stillen steun niet denkbaar waren; een periode waarin zijn levenswerk kon wortelen en uitgroeien in heel het kerkelijk leven van ons land. Uit deze periode kent men hem het beste en het is beter, daar niet over te schrijven; zeer velen hebben zich door zijn dienst geholpen, geleid, getroost, verrijkt bevonden.

Tenslotte heeft onze kerk hem als Scheveningschen predikant opgenomen. Is de kerk in waardeering te kort geschoten? Er waren er, die zij (schoorvoetend) 'n kerkgebouw toevertrouwde in de groote steden: Oberman in Rotterdam de Zuider, de Vrijer in Amsterdam de Oude, van Beem in Rotterdam—Vreewijk de Vredeskerk: telkens bleek dit een verrassing van bloei en leven te zijn. Maar Creutzberg moest alles van den grond uit zelf opbouwen: ook dat bleek mogelijk. Waarom durfde deze kerk hem niet aan? Hij had toch bijzondere vrienden in bijna alle Nederlandsche groote steden, die wel wisten, wat hij waard was. Was dit, omdat hij het zelf niet heeft gezocht? Dat niet alleen; hij begeerde het niet, maar werd ook niet voor de keuze gesteld. Waarom niet? Er was in Creutzberg iets avontuurlijks; voor iemand, die zoo eerbiedig zich onder de Schrift stelde, en zoo ernstig bad, was dat geen gevaar. Maar de kerk neemt niet graag risico.

Dat de kerk dit risico niet heeft durven nemen is, haars ondanks, toch een zegen geweest. Creutzberg in IJmuiden getraind, heeft met zijn kring zelf een kerk gebouwd en was trouw en ootmoedig genoeg, die in de Hervormde Kerk in te bouwen. Het zou een studie apart zijn de Duinoordkerk, de Oude te Amsterdam en de

Zuider te Rotterdam te vergelijken. Niet alleen aan de predikanten en hun singuliere gaven, evenzeer aan het kerkvolk zou aandacht moeten gegeven worden; een Wijk aan Zeesche volgeling zei mij toen de gemeente vacant werd; „de genade is in de gemeente”.

Wij denken aan haar, die met hare kinderen achterbleef, wij denken aan haar in ons gebed. Maar wij denken ook aan die zeer bijzondere Duinoordgemeente met haar uitloopers over de geheele vaderlandsche kerk; aan de gemeente, die achter bleef, denken wij en velen met ons in ons gebed. Creutzberg ging heen in vrede; van zijn bestuur nam hij bij het twintig jarig bestaan, persoon voor persoon, afscheid, van plan om gewoon door te preeken en toch zoo, dat ieder voelde, dat dit een afscheid was. Kort daarop opende de Heer plotseling Zijn deur en riep: kom binnen. Nu is hij heengegaan. Wij danken voor veel; doch laten wij bidden tot Een, „die niet laat varen de werken Zijner handen”.